

Povezanost roditeljskih odgojnih stilova i razvoja kognitivnih funkcija

Fukšić, Veronika

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:152096>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-06**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Veronika Fukšić

Povezanost roditeljskih odgojnih stilova i razvoja kognitivnih funkcija

Završni rad

Mentorica: doc. dr. sc. Marija Milić

Osijek, 2024

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za psihologiju

Preddiplomski studij psihologije

Veronika Fukšić

Povezanost roditeljskih odgojnih stilova i razvoja kognitivnih funkcija

Završni rad

Društvene znanosti, polje psihologija, opća psihologija

Mentorica: doc.dr.sc. Marija Milić

Osijek, 2024

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisao/napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan/suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 9.9.2024.

Veronika Fuksić

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Kognitivne funkcije	2
3. Roditeljski odgojni stilovi	5
3.1. Stilovi roditeljstva	5
3.2. Stilovi privrženosti	6
4. Povezanost roditeljskih odgojnih stilova i kognitivnih funkcija	9
4.1. Pažnja	9
4.2. Pamćenje	9
4.3. Jezik	11
4.4. Rješavanje problema	12
4.5. Donošenje odluka	13
5. Mehanizmi posredovanja	14
6. Zaključak	17
7. Literatura	19

SAŽETAK

Kognicija je vrlo širok pojam koji se odnosi na mentalne procese važne prilikom stjecanja različitog znanja i vještina, a uključuje brojne kognitivne funkcije. Zbog toga se obično dijeli na osnovne i više kognitivne funkcije koje uključuju razne intelektualne sposobnosti. Prema teorijama koje objašnjavaju kognitivni razvoj djece, socijalna se interakcija ističe kao vrlo važan čimbenik koji utječe na razvoj kognitivnih funkcija kod djece. Roditelji čine najvažniji dio socijalne okoline u prvim godinama života djeteta. Njihov stil odgoja i odnos s djetetom, koji je u periodu razvoja privrženosti, utječe na različita područja djetetova razvoja, uključujući i razvoj kognitivnih funkcija. U skladu s time, pronađeni su brojni nalazi koji pokazuju povezanost pozitivnih aspekata stilova roditeljstva i privrženosti i razvoja kognitivnih funkcija. S druge strane, oni negativni aspekti stilova roditeljstva i privrženosti usporavaju ili onemogućavaju kognitivni razvoj. Neke od kognitivnih funkcija na čiji razvoj utječu stilovi roditeljstva i privrženosti su pažnja, pamćenje, jezik, rješavanje problema i donošenje odluka. Osim toga, postoje i određeni konstrukti koji dodatno posreduju odnos roditeljskih odgojnih stilova i kognitivnog razvoja, poput toga koliko dijete istražuje okolinu, kakvi su mu socijalni odnosi ili kakvo mu je samopoštovanje. Zaključno, stimulativne aktivnosti i pružanje dovoljno brige i podrške, ali i kontrole kada je ona potrebna povoljno utječe na cjelokupan razvoj djeteta te ostavlja dobru i adaptivnu podlogu za kasnija životna razdoblja.

Ključne riječi: razvoj djece, kognitivne funkcije, stilovi roditeljstva, stilovi privrženosti

1. Uvod

Kognicija je vrlo širok pojam koji se odnosi na postupke kojima stječemo određena znanja i iskustva. Kao takva uključuje brojne mentalne aktivnosti poput percepcije, znanja, razumijevanja, pamćenja, itd. poznatije kao kognitivne sposobnosti ili funkcije. Kako se svi aspekti života razvijaju od najranije dobi tako se i same kognitivne sposobnosti počinju razvijati u djetinjstvu. Prema Piagetovoj (1926, prema Berk, 2015) konstruktivističkoj teoriji djeca ne započinju život kao kognitivna bića već na temelju perceptivnih i motoričkih aktivnosti razvijaju svoje kognitivne sposobnosti. Kroz četiri stadija kognitivnog razvoja, koja je Piaget (1926, prema Berk, 2015) definirao, djeca razvijaju znanje interakcijom s okolinom koja pruža uvjete za razvoj, posljedično stvarajući sheme, tj. organizirane načine na koje djeca pridaju smisao svom iskustvu. Preko procesa asimilacije i akomodacije djeca aktivno razvijaju svoju kogniciju od dojenačkih istraživanja do apstraktnih mišljenja u adolescenciji (Berk, 2015). Za razliku od Piageta koji je smatrao da okolina nema formalnu ulogu u razvoju, Vigotski (1934, prema Tošić i sur., 2013) u svojoj sociokulturalnoj teoriji ističe socijalnu interakciju kao temelj razvoja kognitivnih sposobnosti djece. Prema njemu, djeca imaju urođene sposobnosti percepcije, pažnje i pamćenja koje se razvijaju u izravnom kontaktu s okolinom (Tošić i sur., 2013). Socijalnom interakcijom djeca stvaraju nova iskustva koja utječu na kognitivni razvoj.

Obiteljsko okruženje (prvenstveno roditelji) najdostupnija je socijalna okolina s kojom se može ostvariti interakcija u prvim godinama života djeteta. Kako djeca obično najviše vremena provode s roditeljima, oni svojim postupcima, odgovorima na potrebe djece te odgojem izravno utječu na razne aspekte razvoja djeteta. Roditelji pružaju motivaciju, podršku, stvaraju prilike za istraživanje te osmišljavaju razne aktivnosti koje podržavaju kognitivni razvoj (Finocchiaro, 2016). Stoga se roditeljstvo smatra najučinkovitijim temeljem i važnim vanjskim čimbenikom razvoja kognitivnih sposobnosti djece. Kvalitetno roditeljstvo povezano je s boljim djetetovim čitanjem kao i samim razvojem inteligencije (Dexter, 2014) a istraživanjima je i utvrđena povezanost između roditeljskog odgoja i fleksibilnijeg načina razmišljanja, akademskog uspjeha te kognicije usmjerene na budućnost (Sadeghi i sur., 2022).

Cilj ovog rada je opisati povezanost između roditeljskih odgojnih stilova i razvoja kognitivnih funkcija. Prvo će detaljnije biti opisani roditeljski odgojni stilovi podijeljeni na stilove roditeljstva i stilove privrženosti koje djeca razvijaju kroz interakciju s roditeljima. Nadalje će biti predstavljene i opisane kognitivne funkcije. Potom će naglasak biti na samoj povezanosti stilova roditeljstva i stilova privrženosti i nekih od kognitivnih funkcija. Konačno,

u radu će se obrazložiti i mehanizmi koji posreduju odnos navedenih konstrukata. Na kraju, ovim radom pokušat će se naglasiti važnost ranih interakcija djece s roditeljima na cjelokupni njihov razvoj s najvećim naglaskom na razvoj kognitivnih funkcija.

2. Kognitivne funkcije

Kognitivne su funkcije mentalni procesi kojima postajemo svjesni sebe i svijeta oko sebe, percipiramo i razumijemo informacije (Mosby's, 2009, prema Zadro, 2016). One nam omogućuju razumijevanje svijeta oko sebe i interakcija u tom svijetu te su ključne za izvršavanje bilo kakvih zadataka. Kao takve, uključuju različite procese poput pažnje, percepcije, jezika, pamćenja, donošenja odluka, logičkog zaključivanje i sl. Kognitivne se funkcije obično dijele na osnovne i više s obzirom na to koliki stupanj razvijenost kognitivnog funkcioniranja zahtijevaju (Glisky, 2007). Više kognitivne funkcije se zapravo odnose na one funkcije za koje je potrebno složenije razvijeno razmišljanje te se u njih ubrajaju razumijevanje govora i jezika, izvršne funkcije, itd., dok su neke od osnovnih funkcija pažnja, pamćenje i percepcija (Glisky, 2007). U skladu s temom povezanosti roditeljskih odgojnih stilova i razvoja kognitivnih funkcija, u nastavku će naglasak biti na pet kognitivnih funkcija: (a) pažnja, (b) pamćenje, (c) jezik, (d) rješavanje problema i (e) donošenje odluka. Za razvoj se navedenih kognitivnih funkcija istraživanjima utvrdilo kako su pod direktnim utjecajem ranih interakcija djece s roditeljima (Del Villano i sur., 2014, Jacobsen i sur., 1994, Tošić i sur., 2013).

Pažnja se odnosi na mentalni proces usmjeravanja na podražaje koje uzrokuje daljnje procesiranje tih podražaja u odnosu na one kojima nismo posvetili pažnju (Goldstein, 2011). Kao takvu karakterizira ju i ograničena obrada podražaja. Pomoću pažnje uočavamo i percipiramo sve oko sebe zbog čega se ona može istaknuti kao jedna od najvažnijih osnovnih kognitivnih funkcija. Pažnja se također opisuje pomoću procesa tenaciteta, tj. usmjeravanja pažnje na jedan podražaj i vigiliteta, odnosno sposobnosti premještanja pažnje s jednog na drugi podražaj. U skladu s time postoje razne podjele pažnje od kojih su najpoznatije podijeljena i selektivna pažnja (Goldstein, 2011). Podijeljena se pažnja odnosi na usmjeravanje pažnje na niz stvari odjednom, dok selektivna pažnja označava usmjeravanje pažnje na pojedini podražaj te ignoriranje drugih. Kada su u pitanju socijalne okolnosti pojavljuje se i pojam zajedničke pažnje koja se definira kao koordinacija pažnje između sebe i druge osobe, predmeta ili događaja te je poznata kao trijadna interakcija između sebe, drugih i objekata (Bakeman i Adamson, 1984).

Pamćenje se definira kao mogućnost usvajanja, zadržavanja i korištenja informacija (Zarevski, 2001). Iz te definicije vidljivo je i da se pamćenje odvija kroz tri faze: kodiranje, pohrana i dohvaćanje ili prisjećanje informacija. Kodiranje se odnosi na primanje i obradu određenih informacija. Pohrana, kao druga faza pamćenja, uključuje stvaranje trajnog traga pamćenja. Dohvaćanje ili prisjećanje karakterizira ponovni pronalazak informacije u dugoročnom pamćenju najčešće pod utjecajem određenog signala iz okoline (Antonis, 2023). S obzirom na faze kroz koje informacija prolazi u postupku zapamćivanja, najpoznatija podjela pamćenja je ona s obzirom na vrijeme zadržavanja informacija, pri čemu se razlikuje senzorno, kratkoročno i dugoročno pamćenje (Zarevski, 2001). U senzornom pamćenju informacija se zadržava vrlo kratko te iz njega prelazi u kratkoročno pamćenje. Kratkoročno je pamćenje označeno time da u njemu informacija ostaje onoliko koliko nam treba. Ako bismo informaciju željeli pohraniti na duže vrijeme, potrebno ju je kodirati kako bi prešla u dugoročno pamćenje. Kratkoročno pamćenje ima funkciju i prilikom dosjećanja informacija jer ukoliko se određene informacije prisjetimo, ona iz dugoročnom prelazi ponovno u kratkoročno pamćenje zbog čega se isto ponekad naziva i radnim pamćenjem. U dugoročnom je pamćenju informacija trajno pohranjena, međutim ne možemo se prisjetiti svih informacija jer se ponekad javljaju poteškoće s pronalaženjem informacija (Zarevski, 2001). Budući da se u dugoročnom pamćenju pohranjuju informacije o raznim znanjima, događajima i slično postoje razne vrste, odnosno podjele dugoročnog pamćenja. Dugoročno pamćenje možemo podijeliti na implicitno i eksplicitno, prospektivno i retrospektivno te deklarativno i proceduralno pamćenje (Zarevski, 2001). Posebno povezano s informacijama o doživljenim događajima je autobiografsko pamćenje koje se odnosi na sjećanje na događaje povezane s osobom, uključujući sjećanja na specifična iskustva i događaje od velike važnosti za osobu (Chae i sur., 2011).

Jezik kao višu kognitivnu funkciju označava sposobnost ljudi da razviju i koriste složene komunikacijske sustave (Antonis, 2023). Za proizvodnju govora kao i razumijevanje jezika zaslužni su brojni dijelovi organizma kao i samog mozga zbog čega se ljudski jezik ističe kao najsloženiji oblik komunikacije među svim životinjskim vrstama. Ljudi jezik usvajaju kroz društvenu interakciju u ranom djetinjstvu razgovorom roditelja s djetetom o svakodnevnim događajima, novim stečenim iskustvima i sl. (Antonis, 2023). Pomoću jezika mogu se primiti informacije, ali i te informacije prenositi nekome drugom zbog čega se jezik obično dijeli na receptivni i ekspresivni. Receptivni se jezik odnosi na sposobnost razumijevanja i tumačenja govornog jezika, kao i prikupljanje informacija od drugih koji nam govore. S druge strane, ekspresivni jezik označava sposobnost izražavanja govorom. Kao takav, ekspresivni jezik može

biti verbalan, pa uključivati vokabular i gramatiku, ali i neverbalan što se odnosi na geste, držanje i izraze lica (Schull, 2021).

Rješavanje problema je proces kojim se postiže određeni cilj a uključuje svladavanje prepreka na putu do tog cilja (Antonis, 2023). Kroz taj proces prolazi se pomoću nekoliko koraka. Prvo je potrebno definirati sam problem nakon čega se osmišljavaju potencijalna rješenja problema. Kada se osmisli određeni broj rješenja, procjenjuje se ono najbolje i najučinkovitije te se to rješenje primjenjuje na problem. Kada se rješenje primjeni na problem dodatno je potrebno evaluirati koliko je problem uspješno riješen. Najčešći kontekst u kojem imamo potrebu rješavati probleme je naše socijalno okruženje. Problemi koje doživljavamo u okruženju s drugim ljudima nazivaju se interpersonalna rješavanja problema. Takvo rješavanje socijalnih problema osim što od osobe zahtjeva kognitivne vještine, isto tako naglašava i iskazivanje te razumijevanje svojih i tuđih emocija (Dincer i Guneysu, S. (1997). Prilikom rješavanja problema osobe mogu usvojiti individualne stilove rješavanja problema koji se razlikuju s obzirom na to na koji način osoba pristupa problemu, generira rješenja i sl. (Treffinger i sur., 2007). Postoje brojne vrste stilova rješavanja problema. Jedan od načina je model kreativnog rješavanja problema osmišljen na tri dimenzije. Prema dimenzijama orijentacija na promjenu, način obrade i načini odlučivanja postoji šest stilova: (a) istraživači, (b) programeri, (c) internali, (d) eksternali, (e) stil orijentiran na osobu i (f) stil orijentiran na zadatak. (Treffinger i sur., 2007). Na dimenziji orijentacije na promjenu osobe mogu biti istraživači i programeri. Istraživači preferiraju otkrivanje novih i jedinstvenih načina rješavanja problema, dok su programeri praktičniji i pažljiviji u tom procesu. Dimenzija načina obrade razlikuje interne i eksternale. Eksternali generiraju rješenja u međuljudskim interakcijama, dok su internali suzdržaniji i individualniji prilikom rješavanja problema. Konačno, prema dimenziji načina odlučivanja postoji stil orijentiran na osobu i stil orijentiran na zadatak. Pojedinci sa stilom orijentiranim na osobu više razmišljaju o tome kakve će posljedice odabir jednog rješenja imati na druge, dok su pojedinci sa stilom orijentiranim na zadatak racionalniji i logičniji (Treffinger i sur., 2007).

Donošenje je odluka proces u kojem se odabirom između više ponuđenih alternativa utječe na najbolji ishod određene situacije (Davids i sur., 2015). Donošenje odluka može se shvatiti kao proces sličan rješavanju problema, međutim rješavanje problema se ističe kao samo jedan korak na putu do donošenja odluke. Donošenje odluka kao proces odlučivanja može se odvijati na grupnoj i individualnoj razini prilikom čega je također potrebno pratiti određene korake (Brockmann i Anthony, 2002). Donošenje se odluka intenzivno razvija u adolescenciji,

pri čemu se adolescenti mogu razlikovati s obzirom na stilove donošenja odluke. Stilove donošenja odluka karakteriziraju razlike u načinima prikupljanja informacija potrebnih za donošenje odluke te načinim razmatranja ponuđenih alternativa (Saidur Rahaman, 2014). Proučavanjem tehnika kojima ljudi pribjegavaju prilikom donošenja odluka, utvrđena su tri stila: oprezno, panično odlučivanje i izbjegavanje odlučivanja koje se dijeli na prebacivanje odgovornosti i odugovlačenje (Janis i Mann, 1977). Opresni donositelj odluke prikuplja dovoljan broj relevantnih informacija te detaljno promišlja prije konačnog odlučivanja. Panični donositelj odluke pretjerano pažljivo donosi odluke. Osoba koja izbjegava donošenje odluke obično zaobilazi obvezu odlučivanja, pri čemu može prebacivati odgovornost odlučivanja na nekog drugog ili odugovlačiti s odlučivanjem (Janis i Mann, 1977).

3. Roditeljski odgojni stilovi

3.1. Stilovi roditeljstva

Stilovi roditeljstva se definiraju kao kombinacija roditeljskih ponašanja i stavova prema djeci, kao i emocionalno okruženje koje roditelji svojim stavovima stvaraju, a u kojem se ta ponašanja prenose (Darling i Steinberg, 1993). Otkrivši različite obrasce ponašanja predškolaca, Baumrind (1971) je među prvima istraživala roditeljske odgojne stilove. Usredotočivši se na način na koji su roditelji socijalizirani, prvotno su definirana tri odgojna stila opisana na dimenzijama zahtjevnosti i osjetljivosti (eng. responsiveness): autoritativni, autoritarni i permisivni. Daljnjim proučavanjem te uvođenjem dimenzija topline i nadzora kategorizirana su četiri roditeljska odgojna stila koji se kao podjela danas najčešće koriste: autoritarni, autoritativni, permisivni te novo dodani zanemarujući.

Autoritarni roditelji imaju strog pristup odgoju djece. Takvi roditelji nalaze se nisko na dimenziji topline, a visoko na dimenziji nadzora. Od svoje djece zahtijevaju poslušnost te poštivanje granica i autoriteta. Očekuje se da djeca slijede naredbe roditelja bez preispitivanja kao i bez obrazloženja pravila. Obično ne uzimaju u obzir osjećaje i mišljenje djece zbog čega su vrlo emocionalno udaljeni od njih. Upravo zbog toga autoritarni je stil roditeljstva povezan s nedostatkom osjetljivosti na potrebe djece, ali visokom razinom zahtjeva koji se očekuju od djece (Baumrind, 1971).

Suprotno prethodnom, autoritativni roditelji imaju umjeren pristup odgoju svoje djece. Visoko su na dimenziji topline, ali i na dimenziji nadzora. Djeci pristupaju na fleksibilniji način te zajednički, prema unaprijed određenim očekivanjima i djetetovim željama, rješavaju

probleme. Osim toga, daju obrazloženje za svoje odluke i određene granice koje postavljaju. Umjesto da se oslanjaju na kažnjavanje kao što je to slučaj kod autoritarnih roditelja, više se oslanjaju na razgovor sa svojom djecom. Topli su, brižni, uvažavaju mišljenje djece, ali i dovoljno strogi i kontrolirajući. Kao rezultat toga ovaj stil roditeljstva smatra se najučinkovitijim i najkorisnijim stilom za najpovoljniji razvoj djeteta (Baumrind, 1971).

Karakteristike permisivnih roditelja su popustljivost, podržavanje te nekritičko prihvaćanje ponašanja i želja djece. Oni su visoko na dimenziji topline, ali nisko na dimenziji nadzora. U skladu s time popustljivi roditelji pružaju vrlo malo strukture djeci te ih ne potiču da se prilagođavaju određenim standardima. Ne vjeruju u kontrolu ili kažnjavanje djece već potiču njihovu neovisnost i individualnost kroz vrlo malo zahtjeva i pravila (Baumrind, 1971).

Posljednji tip roditelja s obzirom na odgojne stilove, ravnodušni roditelji, odnosi se na roditelje koji zanemaruju svoju djecu. Nisko su na dimenziji topline, ali i na dimenziji nadzora. Kao takvi, odbacuju djecu ili nemaju vremena brinuti se o njima pri čemu ne postavljaju jasne granice i standarde. Povezano s time, ne brinu o potrebama djece niti sudjeluju u njihovim životima. Iako su u većini slučajeva ravnodušni roditelji u normalnim okvirima roditeljstva, tendencije zanemarivanja i odbijanja mogu prijeći u ekstreme zbog čega je ovaj odgojni stil najnepoželjniji za djecu (Martin i Colbert, 1997).

3.2. Stilovi privrženosti

Jedan od najpoznatijih pogleda na privrženost je etološka teorija privrženosti prema kojoj se između djeteta i skrbnika razvija emocionalna veza koja povećava vjerojatnost preživljavanja djeteta. John Bowlby (1969, prema Berk, 2015) je vezu između djeteta i skrbnika povezo s time da privrženost ima posljedice za djetetov osjećaj sigurnosti i sposobnosti formiranja veza. Osim toga, smatrao je i da ljudska bića, slično drugim životinjskim vrstama, imaju određena ponašanja kojima drže roditelje blizu kako bi ih štitili i omogućili lakše preživljavanje. Stoga, odnos djeteta s roditeljem započinje određenim ponašanjima kojima bebe pozivaju odrasle k sebi. Kroz četiri stadija koje je Bowlby (1969, prema Berk 2015) definirao, razvija se prava veza između roditelja i djeteta kojoj doprinosi postupni emocionalni i kognitivni razvoj djeteta. U stadiju preprivrženosti djeca pomoću urođenih signala (osmjehivanje, plakanje, itd.) stupaju u blizak kontakt s drugima nakon kojeg slijedi stadij nastanka privrženosti prilikom kojeg djeca različito reagiraju na poznate i nepoznate osobe. Treći stadij odnosi se na jasno uspostavljenu privrženost prema skrbniku u kojem se kod djece može pojaviti separacijska anksioznost koja postupno nestaje u zadnjem stadiju stvaranjem

recipročnog odnosa kada djeca postaju svjesna roditeljevih dolazaka i odlazaka. Prolaskom kroz ta četiri stadija djeca internaliziraju iskustva privrženosti stvarajući unutrašnje radne modele. Unutrašnji radni model odnosi se na mentalne reprezentacije skrbnika i odnosa s njima koje služe kao svojevrsni vodič za sve buduće odnose i pospješuje daljnji razvoj djeteta (Bowlby, 1969, prema Berk 2015).

Tijekom početnih godina istraživanja privrženosti primijećeno je da se pojedina djeca čine sigurnijima u blizini skrbnika, dok su druga djeca anksiozna i nesigurna. Kako bi se ispitale razlike u oblicima privrženosti osmišljena je tehnika nepoznate situacije kao laboratorijska mjera privrženosti između prve i druge godine života. Ovu su tehniku osmislili Ainsworth i suradnici (1978) smatrajući da bi djeca kvalitetno razvijene privrženosti trebala koristiti roditelje kao sigurni oslonac za istraživanje nepoznate okoline te da će prilikom odvajanja roditelj djetetu moći pružiti bolju utjehu od nepoznate osobe. Sukladno tome, prilikom korištenja tehnike nepoznate situacije dijete prolazi kroz osam epizoda u kojima se izmjenjuju događaji interakcije djeteta i roditelja, odvajanja od roditelja i susreta s nepoznatom osobom te ponovnog susreta s roditeljem. Proučavanjem reakcija djeteta u svim epizodama, Ainsworth i suradnici (1978) identificirali su obrazac sigurne privrženosti i tri obrasca nesigurne privrženosti, a ti su (a) izbjegavajuća privrženost, (b) opiruća privrženost te (c) neorganizirano-neorijentirana privrženost.

Sigurnu privrženost karakterizira aktivno djetetovo istraživanje okoline kada je majka prisutna. U situaciji odvajanja od majke dijete može, ali i ne mora, izražavati nezadovoljstvo koje se pojavljuje isključivo zato što se majka preferira više od stranca (Ainsworth i sur., 1978). Kada se majke vrate djeca ih dočekuju s veseljem, tražeći kontakt prilikom kojeg se vrlo brzo smire. Majka sigurno privrženog djeteta dosljedno reagira na njegove potrebe, tj. dostupna je i osjetljiva u trenutku (Shaffer i Kipp, 2014). Zbog toga se dijete osjeća sigurno i voljeno, stvarajući sliku o majci kao osobi na koju se uvijek može osloniti.

Djeca izbjegavajuće privrženosti obično, kao što sam naziv kaže, izbjegavaju majku u situaciji kad je majka prisutna. Prilikom odvajanja od majke takva djeca pokazuju vrlo malo uznemirenosti te je nakon njenog povratka nastavljaju ignorirati (Ainsworth i sur., 1978). Ovaj tip privrženosti povezuje se s nedosljednošću majke u odgovaranju na djetetove potrebe, pri čemu se dijete povlači, nema povjerenje u druge te se ne osjeća sigurno i zainteresirano istraživati svoju okolinu (Shaffer i Kipp, 2014).

Opiruća privrženost otkrivena je u situaciji u kojoj dijete cijelo vrijeme pokušava ostati blizu majke te izbjegava istraživati okolinu. Dijete je općenito uznemireno, a posebno tijekom odvajanja od majke. Nakon majčina povratka dijete pokazuje olakšanje te su prilično ambivalentna (Ainsworth i sur., 1978). Ostaju u blizini majke, iako se ljute jer ih je ostavila, ali odbijaju, pa čak se i snažno opiru u slučaju kada majka inicira kontakt. Majke takve djece selektivno reagiraju na njihove potrebe što rezultira nesigurnošću u dostupnost majke zbog čega se dijete pojačano veže uz nju (Shaffer i Kipp, 2014).

Posljednji stil privrženosti je neorganizirano-neorijentirani koji iskazuje najveću razinu nesigurnosti. Djeca s ovim stilom pokazuju kombinaciju opirućih i izbjegavajućih obrazaca ponašanja, pri čemu su najčešće zbunjena oko toga treba li prići ili izbjeći majku. Prilikom ponovnog susreta s majkom, jednako su zbunjena te majci prilaze s oprezom i ravnodušnim emocijama. Kod takve djece može se javiti i ukočeno držanje tijela te ponovno plakanje nakon što su se već smirila (Ainsworth i sur., 1978).

Kako je već napomenuto, tehnika nepoznate situacije koristi se za ispitivanje kvalitete privrženosti djece rane životne dobi što je dovelo do potrebe istraživanja privrženosti adolescenata i odraslih. U skladu s time, Bartholomew i Horowitz (1991) su osmislili dvodimenzionalni model privrženosti koji se zasniva na pretpostavci da odrasli kroz rana iskustva sa skrbnicima razvijaju model o sebi i model drugih koji upravo čine dvije dimenzije ovog modela. Dimenzija modela o sebi ili dimenzija anksioznosti odnosi se na to koliko osoba ima pozitivnu sliku o vlastitim vrijednostima. Dimenzija modela drugih ili dimenzija izbjegavanja odnosi se na pozitivnost ili negativnost očekivanja dostupnosti drugih ljudi (Bartholomew i Horowitz, 1991). S obzirom na to koliko su te dvije dimenzije pozitivne ili negativne osobe mogu imati četiri tipa privrženosti. Siguran stil privrženosti, u ovom slučaju, ima pozitivan model o sebi i drugima koji nastaju kao rezultat pozitivnih interakcija s roditeljima. Zaokupljeni stil karakterizira negativan model o sebi, ali pozitivan o drugima što dovodi do emocionalne ovisnosti o drugima i sl. Odbijajući stil privrženosti ima pozitivan model o sebi, ali negativan o drugima te zbog neodgovornog roditeljskog ponašanja kojeg su doživljavali smatraju kako im drugi ljudi nisu potrebni. Posljednji, plašljivi stil odnosi se na negativan model o sebi i drugima prilikom kojeg osobe imaju teškoća u uspostavljanju odnosa s drugima zbog straha od napuštanja (Bartholomew i Horowitz, 1991).

4. Povezanost roditeljskih odgojnih stilova i kognitivnih funkcija

4.1. Pažnja

Sigurna privrženost ističe se kao jedan od temelja zdravog razvoja te prediktora pozitivnih ishoda u kognitivnim, emocionalnim i društvenim aspektima života djeteta (Ding i sur., 2014). Jedan od kognitivnih aspekata je i pažnja.

Kako se privrženost razvija kroz interakciju s roditeljima, pojedina istraživanja usredotočila su se na povezanost zajedničke pažnje roditelja i djeteta koja pomaže razumijevanje njihovih uzajamnih interakcija kod dojenčadi i stilova privrženosti. Meins i suradnici (2011) uočili su povezanost između stilova privrženosti djeteta i pokazivanja zajedničke pažnje. Nesigurno privržena djeca pokazala su više razine inicijacije zajedničke pažnje što su autori pripisali tome da dijete na taj način pokušava nadoknaditi smanjeni društveni kontakt. Međutim, ta ista djeca pokazivala su i manje ponašanja visoko razvijene zajedničke pažnje. Slično tome, otkriveno je da nesigurno privržena djeca pokazuju manje pažnje licem u lice i manje koordinirane pažnje na predmete u odnosu na sigurno privržene vršnjake (Schölmerich i sur., 1997). Isto tako, pronađene su povezanosti stilova privrženosti i obraćanja pažnje na podražaje povezane sa samom privrženosti. Pojedinci s izbjegavajućim stilom privrženosti češće skreću pažnju s podražaja koji su na bilo koji način povezani s privrženosti te im općenito treba više vremena da obrate pažnju na takve podražaje (Mikulincer i sur., 2002.). Pretpostavlja se da je sposobnost izbjegavajuće privrženih da reguliraju svoju pažnju posljedica ignoriranja ili potiskivanja određenih distraktora kako bi spriječili negativne misli i osjećaje (Gillath i sur., 2009). Osim toga, sigurno privržena dojenčad sposobnija su obratiti pažnju na negativne informacije nego nesigurno privržena dojenčad, dok pažnja dojenčadi na pozitivne informacije nije povezana s kvalitetom privrženosti (Johnson i sur., 2007). Prema prethodno navedenom, čini se da stilovi privrženosti utječu na određene aspekte pažnje, a ponajprije onu koja nastaje prilikom socijalne interakcije sa okolinom.

4.2. Pamćenje

Imajući na umu definiciju pamćenja kao sposobnost prisjećanja prošlih događaja ili informacija koje smo nekada prethodno zapamtili ili naučili, može se povući jasna poveznica između toga i stilova privrženosti djece. Stilovi privrženosti nastaju prilikom interakcije s okolinom, u kojoj se i pamte događaji i informacije kojih se pokušavamo prisjetiti.

Chae i suradnici (2011) su predložili model razvoja autobiografskog pamćenja uzimajući u obzir stilove privrženosti djece. Pretpostavili su da se veliki dio autobiografskog

pamćenja odnosi na pamćenje negativnih iskustava te s obzirom da su ti negativni događaji povezani s privrženosti, teorija je privrženosti uključena u razvoj autobiografskog pamćenja. Svoj model su podijelili s obzirom na tri procesa pamćenja (kodiranje, pohranjivanje i pronalaženje) te svaki od njih potkrijepili nalazima iz područja istraživanja stilova privrženosti djece. Pronađeno je da izbjegavajuće privrženosti djeca svoju pažnju odvlače od informacija s negativnim temama vjerojatno kako bi izbjegli pobudu negativnih sjećanja na roditelja koji ne reagira (Kirsh i Cassidy, 1997). Slično tome, anksiozno privrženosti djeca su posebno oprezna prema negativnim informacijama (Johnson i sur., 2007). Prema tome, izbjegavajuće i anksiozno privrženosti djeca u manjem će stupnju kodirati negativne informacije kako bi smanjili vjerojatnost prisjećanja na negativne događaje. Osim toga, postoje nalazi koji pokazuju da se sigurno privrženosti djeca mogu osjećati ugodno razmišljajući o negativnim iskustvima i osjećajima s obzirom na to da im roditelji pružaju dovoljno podrške i prilike za razgovor (Lagattuta i Wellman, 2002). S druge strane, izbjegavajuće privrženosti djeca izbjegavaju obradu negativnih događaja kako bi regulirali svoje emocije, dok anksiozno privrženosti djeca imaju poteškoća sa suočavanjem s negativnim emocijama (Thompson, 2000). Zbog toga je zaključeno da nesigurno privrženosti djeca imaju manju sposobnost pohranjivanja negativnih događanja na organiziran način u usporedbi sa sigurno privrženom djecom. S tim u vezi, nesigurna djeca koja su zabrinuta zbog tuđih reakcija obično su manje voljna dijeliti svoja negativna iskustva s drugima što dovodi do mišljenja da takva djeca teže u pamćenju pronalaze negativna sjećanja u odnosu na sigurno privrženosti djecu (Chae i sur., 2011). Griggs (2016) je u svom istraživanju također pronašao povezanost između stilova privrženosti i pamćenja negativnih događaja povezanih sa samom privrženosti, pri čemu su sigurno privrženosti djeca pokazala bolje pamćenje negativnih događaja od nesigurno privrženosti djece. Takav je nalaz povezan obrambenim isključivanjem, obrambenim mehanizmom kojeg je osmislio Bowlby (1969, prema Griggs, 2016), pomoću kojeg nesigurno privrženosti djeca, prvenstveno izbjegavajućeg stila privrženosti, selektivno isključuju informacije u fazi kodiranja informacija kako bi izbjegla mogućnost razmišljanja o negativnim sjećanjima u budućnosti. Osim toga, istraživala se i sugestibilnost djece s obzirom na stilove privrženosti te je zaključeno kako su sigurno privrženosti djeca otpornija na sugestije u pitanjima o negativnim događajima što dovodi do točnijih iskaza pamćenja kada se od njih traži dosjećanje (Clarke-Stewart i sur., 2004). Stilovi privrženosti mogu biti moderatori između radnog pamćenja te izvedbi na različitim testovima. Tako su dobiveni nalazi da stil privrženosti umjereno utječe na odnos verbalnog kratkoročnog pamćenja i sposobnosti čitanja (Del Villano i sur., 2014). Del Villano i suradnici (2014) su u svom istraživanju otkrili da je kod sigurno, izbjegavajuće i opiruće privrženosti djece odnos između

radnog pamćenja i izvedbe bio slab, dok je kod neorganizirano-neorijentirano privržene djece povezanost između radnog pamćenja i izvedbe bila puno veća. Neorganizirano-neorijentirani stil privrženosti tako je povezan s nižim rezultatima na testovima prostornog prisjećanja, testa brzog učenja, obrade prisjećanja slušnog sadržaja, itd. Uzimajući u obzir sve prethodno navedene nalaze zaključuje se da stilovi privrženosti utječu na razne podjele pamćenja. Pritom mogu utjecati na sve faze pamćenja i kao i na samo dosjećanje životnih događaja, ali i neizravno utjecati na uspjeh djece na određenim zadacima pa i posljedično sam akademski uspjeh.

4.3. Jezik

Jezik je još jedna od kognitivnih funkcija koja se razvija kroz interakciju s okolinom zbog čega ne čude pronađene povezanosti između tog razvoja te stilova roditeljstva i stilova privrženosti. Kako se jezik razvija kroz imitaciju govora roditelja i govorno stimulativne aktivnosti u koje roditelji uključuju svoju djecu, vrlo je važna okolina u kojoj dijete pokušava razviti govor.

U skladu s time Sadiq i suradnici (2024) pronašli su pozitivnu povezanost receptivnog (sposobnosti razumijevanja i tumačenja govornog jezika) i ekspresivnog jezika (sposobnost izražavanja govorom) s autoritativnim roditeljskim odgojnim stilom. Suprotno, autoritarni i permissivni roditeljski odgojni stilovi pokazali su se negativno povezanima s receptivnim i ekspresivnim jezikom. Kartikasari i suradnici (2023) povezali su svaki pojedini stil roditeljstva s time koliko doprinosi razvoju jezika kod djece. Djeca autoritativnih roditelja potaknuta su iznositi svoje mišljenje što pozitivno utječe na razvoj jezika koji će se brže odvijati, pri čemu će djeca biti slobodnija prilikom usvajanja riječi, ali i dalje pod utjecajem roditelja. Suprotno tome, autoritarni roditelji ne daju djeci dovoljno slobode, manje su inicijativni kada su u pitanju stimulativne aktivnosti zbog čega djeca mogu postati manje sigurna u svoje sposobnosti. Posljedično, djeca mogu biti tiha i bojati se govoriti i izraziti svoje mišljenje. Kada je dijete u blizini roditelja ili obitelji općenito, može koristiti dobre i ispravne riječi kada govori. S druge strane, ukoliko nauči neke oštre ili loše riječi bilo u obitelji ili izvan nje, češće će ih upotrebljavati izvan svoje primarne okoline, odnosno obitelji. Zbog toga, u kasnijem životu može doći do teškoća u razlučivanju kada koristiti koji stečeni vokabular, posebno u određenim situacijama pobune protiv roditelja. Situacije kod permissivnih roditelja kada shvate da djetetu dopuštaju previše toga bez ikakve kontrole pa im odluče nešto zabraniti utječu na odnos djeteta s jezikom jer će u takvim situacijama dijete pribjeći korištenju neprikladnog jezika koji može biti vrlo grub. Razvijajući jezik u takvim okolnostima, djeca se često susreću s riječima i izrazima koji su oštri i često nisu u skladu s određenim jezičnim pravilima. S obzirom da se

razvijaju u okolini u kojoj nemaju jasno postavljena pravila i, ako ih imaju, ne moraju ih nužno poštivati, mala je vjerojatnost da će netko ispraviti njihov negativan jezični razvoj. Imajući na umu da osjetljivost i odgovaranje na potrebe u interakciji roditelja i djeteta utječu na rani jezični razvoj, Day (2007) je istraživala stilove privrženosti djeteta i jezičnog razvoja. Verbalno osjetljivi interakcijski stil kojeg mogu usvojiti roditelji odnosi se na način interakcije s djetetom koje uči jezik, a koji zapravo pobuđuje djetetov interes za isti i rezultira boljim komunikacijskim i jezičnim razvojem (Paavola i sur., 2005). Sigurna privrženost predviđa verbalno osjetljivi interakcijski stil što dovodi u vezu razvoj jezika i stilova privrženosti djeteta. Pritom, sigurna privrženost dovodi do pozitivnijih ishoda jezičnog razvoja u usporedbi s nesigurnim stilovima. Rana je privrženost povezana s jezičnim sposobnostima, gestualnom komunikacijom te receptivnim i ekspresivnim jezikom u dobi od jedna godine i nadalje (Murray i Yingling, 2000). Osim toga, sigurno privržena djeca jezično, tj. komunikacijski su aktivnija od nesigurno privržene djece. Kako se može vidjeti iz svih navedenih nalaza, razvoj jezika kod djece ovisi o interakcijama s okolinom, a ponajprije skrbnicima. Jezični razvoj vrlo je važan za komunikaciju, čitanje, pisanje, socijalni razvoj pa tako i kasniji obrazovni uspjeh. Upravo zbog toga, svojim uključivanjem i postupcima u razvoju jezika svog djeteta, roditelji izravno mogu utjecati na razne aspekte života što naglašava važnost istih.

4.4. Rješavanje problema

Rješavanje problema kao viša kognitivna funkcija razvija se od djetinjstva do adolescencije. Općenito, na pogled pojedinca prema problemima utječu problemi i načini suočavanja s istima koje je pojedinac iskusio u svojim prošlim iskustvima. Prvotna iskustva s problemima i rješavanjem problema ljudi stječu u ranom djetinjstvu u odnosu roditelj-dijete što utječe na razvoj stilova rješavanja problema.

Yilmaz i suradnici (2018) otkrili da se vještine rješavanja socijalnih problema kod predškolaca razlikuju s obzirom na privrženost majci. Prosječni rezultat vještina rješavanja problema bio je viši kod djece koja su sigurno privržena majci nego kod djece s nesigurnom privrženosti. Osim toga, zaključili su i da sama mogućnost suočavanja sa socijalnim problemima raste što je djetetova privrženost sigurnija. Adolescencija je razdoblje tijekom kojeg pojedinci postupno ulaze u odraslu dob na svim područjima života. U tom periodu, u odnosima s odraslima i vršnjacima adolescenti se susreću s raznim problemima uzrokovanim unutarnjim i vanjskim čimbenicima. Rješavanju tih problema pomažu vještine koje su stekli kroz interpersonalnu komunikaciju u djetinjstvu. Pritom je pronađeno da stilovi privrženosti objašnjavaju negativan pristup rješavanju problema (Arslan i sur., 2012). Rezultati istraživanja

Arslana i suradnika (2012) pokazali su da su plašljivi i zaokupljeni stilovi privrženosti bili povezani s korištenjem negativnih strategija rješavanja problema, dok je sigurna privrženost bila manje povezana s istim. Pojedinci sa sigurnim stilom privrženosti vjeruju sebi i drugima. Suprotno, nesigurno privrženost djeca razvijaju prijeteca ili negativna očekivanja i prema sebi, ali i prema drugim ljudima (Knox, 1999). Takve razlike u stilovima privrženosti uzimaju se kao objašnjenje prethodno navedenih nalaza. Nesigurno privrženost adolescenti, s obzirom da nemaju povjerenje u sebe i druge, kada naiđu na problem pristupaju istom na negativne načine. Isto objašnjenje koristi se i za nalaz da su stilovi privrženosti povezani s konstruktivnim rješavanjem problema, pri čemu sigurno privrženost adolescenti pokazuju konstruktivnije rješavanje problema. Nadalje, Neyen i suradnici (2017) istraživali su povezanost stilova roditeljstva i stilova rješavanja problema. Dobiveni rezultati pokazali su da je permisivan stil majke značajan prediktor istraživačkog stila, dok je autoritativni stil oca značajan prediktor eksternalnog stila rješavanja problema. Kao rezultat odgoja u kojem se ne zahtjeva poslušnosti i poštivanje pravila (permisivni stil roditeljstva) adolescenti su skloniji samostalnije rješavati probleme. S druge strane, ako su kroz djetinjstvo bili izloženi suradnji (autoritativni stil roditeljstva) adolescenti će prije pokazati rješavanje problema kroz interakciju s drugima (Neyen i sur., 2017). S obzirom na sve prethodno navedeno, može se zaključiti da roditeljski odgojni stilovi i stilovi privrženosti djece utječu na načine rješavanja problema. Osim toga, iskustva koja su stečena tijekom djetinjstva kasnije se prenose i na rješavanje problema u adolescenciji, ali i odrasloj dobi. Međutim, važno je naglasiti da je rješavanje problema zasnovano na vještinama koje se dodatno mogu razvijati i mijenjati te unatoč temeljima iz djetinjstva ne moraju nužno uvijek ostati nekonstruktivne.

4.5. Donošenje odluka

Donošenje odluka smatra se svakodnevnom aktivnošću budući da se često nalazimo u situacijama kada moramo razmišljati o najboljem načinu na koji ćemo osigurati najpovoljniji ishod neke situacije. Kako se te situacije u kojima trebamo donijeti određenu odluku obično događaju u interakciji s drugima, smatra se kako se vještine donošenja odluka razvijaju kroz stjecanje uvjerenja i stavova, ali su i pod utjecajem roditeljskih pristupa odgoju.

U skladu s time, utvrđena je ključna uloga roditelja i njihovih odgojnih stilova u razvoju pojedinih stilova donošenja odluka kod djece i adolescenata. Davids i suradnici (2015) meta-analizom su pronašli pozitivnu povezanost između neprilagođenog donošenja odluka i negativnog roditeljstva. Kada roditelji koriste određene pristupe koji se smatraju negativnima, a koji su karakteristični za autoritarne, permisivne i ravnodušne stilove roditeljstva, to ima

štetne posljedice na razvoj stilova donošenja odluka koji postaju neprilagodljivi. Altaf i suradnici (2021) isto su tako pronašli povezanost između autoritativnog stila roditeljstva i korištenih stilova donošenja odluka (oprezno, panično, prebacivanje odgovornosti i odugovlačenje) kod adolescenata. Pritom su autoritarni i autoritativni očevi te autoritativne majke značajno predviđali donošenje odluka prema svim stilovima. Autori su stoga zaključili da autoritarni stil roditeljstva ima negativan utjecaj na donošenje odluka, dok je autoritativno roditeljstvo povezano s konstruktivnim donošenjem odluka (Altaf i sur., 2021). Prema ovim nalazima vidljivo je da stilovi roditeljstva utječu na prilagodljivost adolescenta prilikom donošenja neke odluke. Prilagodljivost odluke predviđa i posljedice te odluka zbog čega je vrlo važno pomagati razvoj konstruktivnog donošenja odluka kod djece kako bi se smanjila vjerojatnost negativnih posljedica i upuštanja u rizična ponašanja u adolescenciji.

5. Mehanizmi posredovanja

Unatoč svim prethodno predstavljenim nalazima pojedini teoretičari privrženosti smatraju da je utjecaj stilova privrženosti na razvoj kognitivnih funkcija posredovan preko nekoliko mehanizama: (a) dječje istraživanje okoline, (b) upute koje roditelji daju djeci, (c) socijalni odnosi djece koji obično uključuju druženje s vršnjacima i sl., (d) ponašanje u ispitnoj situaciji i (e) samopoštovanje djeteta (Van IJzendoorn i sur., 1995).

Kako je već kroz cijeli rad spominjano, istraživanje okoline je vrlo važno za kognitivni razvoj jer djeca prvenstveno uče interakcijom s ljudima i predmetima. Stoga, djetetova sposobnost i želja za istraživanjem okoline jedan je od mehanizama koji posreduju odnos rane privrženosti i kognitivnog razvoja djeteta. Jedna od karakteristika koje razlikuju kvalitetu privrženosti prema Ainsworth i suradnicima (1978) je upravo spremnost djeteta da istražuje okolinu u prisutnosti roditelja. Sigurno privržena djeca spremnija su samostalno istraživati svoju okolinu zbog čega razvijaju bolju kognitivnu kompetenciju. S druge strane, nesigurno privržena djeca koja nisu razvila povjerenje u roditelja, ostaju usredotočena na njega što može spriječiti opušteno istraživanje. Još je ranim istraživanjima u ovom području (npr. Hazen i Durrett, 1982) utvrđeno kako sigurno privržena djeca pokazuju aktivniji odnos s okolinom te su ju spremniji dublje istražiti od opiruće i neorganizirano-neorijentirano privržene djece. Osim toga, opseg i kvaliteta istraživačkog ponašanja varira i među nesigurnim stilovima privrženosti, pri čemu neorganizirano-neorijentirano privržena djeca pokazuju najslabije istraživačko ponašanje. Smatra se da zbog anksioznosti koju majčina nedostupnost izaziva i nametljivog

ponašanja prema majci zapravo pokazuju ograničeno zanimanje za istraživanje okoline (Tošić i sur., 2013).

S dostupnošću majke ili općenito roditelja povezane su i upute koje roditelji pružaju svojoj djeci. Iako je početni odnos roditelj-dijete zasnovan na afektivnoj privrženosti i samoj osjetljivosti na djetetove signale, kasnije se taj početni odnos pretvara u interakcijski odnos i potrebu da roditelji pružaju djetetu informacije koje su mu potrebne u određenom trenutku (Matas i sur., 1978). Roditeljske upute i sva ponašanja roditelja koja djetetu omogućuju stjecanje znanja povezani su s djetetovim kognitivnim funkcijama. S obzirom da su ta ponašanja povezana i s kvalitetom privrženosti, roditeljske upute se također smatraju jednim od mehanizama koji posreduju odnos kognitivnog razvoja i stilova privrženosti. Majke sigurno privržene djece su osjetljivije, daju djeci više stimulativnih zadataka i odgovarajuće upute za rješavanje istih čime potiču razvoj kognitivnih funkcija. Majke nesigurno privržene djece su manje dostupne, pri čemu neorganizirano-neorijentirano privržena djeca dobivaju manje stimulacije te su podložna neodobravanju, dok kod majke opiruće privržene djece nisu osjetljive u davanju uputa (O'Connor i McCartney, 2007). Prema stilu pomoći, koji može poticati autonomiju i učenje, biti zbunjujući ili kontrolirajući, majke opiruće privržene djece su direktivne i kontrolirajuće, dok one sigurno privržene djece podučavaju. Općenito, majke sigurno privržene djece osjetljivije su u situacijama rješavanja problema, dok kod nesigurno privržene djece traženje pomoći nužno ne rezultira time da će ju i dobiti (Crovell i Feldman, 1988).

Važnost socijalne interakcije djece za kognitivni razvoj istaknuta je i u prvotnim istraživanjima kognitivnog razvoja. Društveni su odnosi djece također pod velikim utjecajem stilova rane privrženosti. Upravo zbog toga, socijalni odnosi djece ističu se kao mehanizam posredovanja odnosa privrženosti i kognitivnog razvoja. Sigurno privržena djeca imaju više prijatelja te razvijaju bolje odnose sa svojim vršnjacima, a sam broj prijatelja i kvaliteta tih odnosa prediktori su kognitivnog razvoja (O'Connor i McCartney, 2007). Kroz interakciju s prijateljima u sklopu bogatijeg društvenog odnosa, sigurno privržena djeca mogu dobiti više kognitivne stimulacije i pokazati razvijenije kognitivne funkcije. S druge strane, nesigurno privržena djeca u društvenom kontekstu mogu biti previše obrambena ili nesigurna te nisu u mogućnosti iskoristiti puni potencijal okruženja za svoj kognitivni razvoj (Van Ijzendoorn i sur., 1995).

Ponašanje djece u situacijama u kojima se ispituju same kognitivne sposobnosti također je mehanizam prepoznat kao posrednik odnosa privrženosti i kognitivnog razvoja. Matas i

suradnici (1978) su zabilježili tendenciju nesigurno privržene djece koja postižu ispodprosječne rezultate kognitivnim testovima, dok sigurno privržena djeca pokazuju rezultate čak iznad očekivanja. Većina kognitivnih testova zahtjeva određeni stupanj komunikacije i suradnje djeteta s ispitivačem tako da uspjeh na istim zadacima može neizravno pokazivati i razlike u socioemocionalnom razvoju. U skladu s time utvrđeno je da sigurno privržena djeca imaju bolje komunikacijske vještine, pokazuju više razine pažnje te su spremniji na suradnju u situaciji testiranja (Van Ijzendoorn i sur., 1995). Te karakteristike uzimaju se kao objašnjenje zašto su rezultati takve djece bolji od rezultata nesigurno privržene djece koja su češće anksiozna i zbunjena u testnoj situaciji. Iz skupine nesigurno privržene djece, ona neorganizirano-neorijentirano privržena ističu se kao posebno osjetljiva na situacije testiranja kognitivnih sposobnosti jer imaju najslabije razvijene komunikacijske vještine (Matas i sur., 1978).

Već spomenuti unutarnji radni modeli samog sebe i drugih, ponajprije roditelja, koji se razvijaju u sklopu afektivne privrženosti mogu biti pozitivni i negativni. Unutarnji radni modeli sebstva (eng. *self*) utječu i na izgradnju samopoštovanja čime zapravo mogu stimulirati ili usporiti kognitivni razvoj djeteta (Jacobsen i sur., 1994). Istraživanja su pokazala da neorganizirano-neorijentirano privržena djeca imaju nisko samopoštovanje i samoprocjenu, dok opiruće privržena djeca smatraju da su savršena i ne priznaju mogućnost pogreške. Suprotno tome, sigurno privržena djeca imaju jasno razvijen osjećaj samopoštovanja, pri čemu vjeruju u svoju kompetentnost, ali su i svjesna svojih nedostataka (Cassidy, 1988). Stupanj samoučinkovitosti koji proizlazi iz razvijenog samopoštovanja, a razlikuje se ovisno o razvijenom stilu privrženosti djeteta, također djeluje na kognitivni razvoj. Samopouzdana sigurno privržena djeca spremna su postaviti si više ciljeve i ustrajati u ostvarenju tih istih ciljeva. Ako i dožive neuspjeh pripisat će ga nedostatku znanja i truda a ne svojim manjkavim sposobnostima. S druge strane, nesigurno privržena djeca niskog samopoštovanja i samoučinkovitosti izbjegavat će izazovne ciljeve, imat će manje razvijenu želju za uspjehom te se općenito manje truditi i ustrajati u ostvarenju ciljeva koje si postave. U situaciji kada oni dožive neuspjeh, to pripisuju svojim nedostatnim sposobnostima zbog čega vrlo često odustaju. Sve to upućuje na zaključak da djeca različito razvijenog samopoštovanja biraju drugačije aktivnosti što je rezultat različito razvijenih sposobnosti, a samo po sebi može utjecati na daljnji kognitivni razvoj (Tošić i sur., 2013).

Unatoč nedostatku literature, ali imajući na umu karakteristike roditeljskih odgojnih stilova iz kojih zapravo proizlaze stilovi privrženosti djece, može se pretpostaviti da slični mehanizmi posreduju i povezanost stilova roditeljstva i razvoja kognitivnih funkcija djece.

Autoritativni roditelji koji su inače osjetljivi na potrebe djeteta te aktivno sudjeluju u njegovu odgoju više će poticati svoje dijete da samostalno istražuje okolinu te će mu u tome, ako zatreba, pružiti i adekvatnu podršku. Permisivni i ravnodušni roditelji s obzirom na to da su popustljivi ili zanemaruju svoju djecu neće se previše brinuti o osiguravanju situacija u kojima dijete može istraživati pa će dijete vjerojatno biti i prepušteno samo sebi. Autoritarni roditelji zbog svojih jasnih granica i zahtjeva za poštivanjem pravila mogu usko ograničiti okolinu koju djeca mogu istraživati posljedično ograničavajući i njegov razvoj. Kada je u pitanju davanje uputa djeci prilikom određenih kognitivnih aktivnosti ili zadataka, autoritativni roditelji koje karakterizira razumijevanje vjerojatno će pružiti konstruktivne savjete, ali samo onda kada uvide da je to stvarno potrebno, u suprotnom puštajući dijete da samo dođe do rješenja što dodatno pospješuje njegov kognitivni razvoj. Permisivni i ravnodušni bi roditelji mogli propustiti dati adekvatne upute, dok bi autoritarni roditelji mogli davati previše uputa ili i na izravni način utjecati na uspjeh djeteta. U situacijama ispitivanja kognitivnih funkcija, djeca autoritativnih roditelja vjerojatnije su spremnija na suradnju s ispitivačem što može rezultirati boljim rezultatima na testovima kognitivnih sposobnosti. S druge strane, djeca autoritarnih roditelja mogla bi biti pretjerano anksiozna zbog straha da će razočarati roditelje svojim uspjehom što kao posljedicu može imati upravo lošiji rezultat na kognitivnim testovima. S tim u vezi je i samopoštovanje djece. Djeca autoritativnih roditelja vjerojatno će imati bolje razvijeno samopoštovanje zbog podržavajuće okoline u kojoj odrastaju što će se odraziti na razvijeniji stupanj samoučinkovitosti, kao i sve povezano s time opisano u prethodnom odlomku. Djeca permisivnih i ravnodušnih roditelja potencijalno će razviti poljuljano samopoštovanje koje može negativno utjecati na njihov stav prema uspjehu. Konačno, djeca autoritarnih roditelja možda razviju nisko samopoštovanje i razviju sklonost pripisivanja neuspjeha svojoj nesposobnosti. Kao i u raspravi o stilovima privrženosti, utjecaji koji će roditelji svojim načinom odgoja ostaviti na razvoj opisanih mehanizama posrednika može posljedično ostaviti trag i na razvoj njihovih kognitivnih funkcija.

6. Zaključak

Kako se kroz cijeli rad moglo vidjeti, pojam kognicije obuhvaća osim mentalnih procesa i obrade podataka i sva stečena znanja i iskustva. Zbog tako široke definicije, obično se dijeli na osnovne i više kognitivne funkcije koje se razlikuju prema stupanju razvijenosti kognitivnih funkcija. Općenito, ljudske kognitivne sposobnosti počinju se razvijati još u djetinjstvu, a pod velikim su utjecajem ranih interakcija s roditeljima u istom razdoblju. Interakcije s roditeljima

ponajviše se ostvaruju kroz vrstu odgoja koju roditelji usvajaju, a koji može biti autoritarni, autoritativni, permisivni i zanemarujući roditeljski stil. S obzirom na pristup roditelja djetetu, djeca razvijaju različite stilove privrženosti koji također uvelike utječu na samu interakciju te i razvoj kognitivnih funkcija. Kognitivne funkcije koje su najviše istraženo povezane s roditeljskim odgojnim stilovima su pažnja, pamćenje, jezik, rješavanje problema i donošenje odluka. Pod utjecajem stilova roditeljstva i stilova privrženosti djeca različito obraćaju pažnju na podražaje, pamte i prisjećaju se događaja na različite načine te usvajaju različite obrasce izražavanja jezikom. Osim toga, u daljnjem razvoju koriste različite stilove rješavanja problema, kao i donošenja odluka.

Unatoč izravnom utjecaju stilova roditeljstva i stilova privrženosti na razvoj kognitivnih funkcija kod djece, pronađeni su i mehanizmi koji posreduju odnos tih konstrukata. Tako, količina i želja za istraživanjem okoline koju dijete pokazuje uvelike utječe na razvoj kognitivnih funkcija, a u vezi je s roditeljskim odgojnim stilovima. Slično tome, upute koje roditelji svojoj djeci pružaju prilikom zajedničkog rada na razvoju kognitivnih funkcija, kao i ispitna situacija kada se ispituje isto još su jedni mehanizmi prepoznati kao posrednici odnosa privrženosti i kognitivnog razvoja. Osim toga, društveni odnosi djece te njihovo samopoštovanje također utječu na odnos roditeljskih odgojnih stilova i kognitivnih funkcija.

Zaključno, s obzirom na opširnost teme ovog rada, kao i na proučenu pomalo zastarjelu literaturu, u ovom području kognitivne psihologije potrebno je provesti novija istraživanja. Kognitivna znanost mijenja se iz dana u dan, kao i što se s novijim vremenima pojavljuju drugačiji pristupi roditeljstvu. Stoga, kako bi znanja iz ovog područja mogli primijeniti u radu s djecom kod kojih se tek razvijaju opisane kognitivne funkcije, potrebno je dodatno proširiti nalaze u navedenim područjima.

7. Literatura

- Ainsworth, M. D., Blehar, M. C., Waters, E. i Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A Psychological Study of the Strange Situation*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Altaf, S., Hassan, B., Khattak, A. Z. i Iqbal, N. (2021). Relationship of parenting styles with decision-making and self-concept among adolescents. *Foundation University Journal of Psychology*, 5(2), 74-85.
- Antonis. T . (2023). The basic cognitive functions. *Annals of Clinical Reviews & Case Reports*. 1-2.
- Arslan, E., Arslan, C. i Ari, R. (2012). An Investigation of Interpersonal Problem Solving Approaches with Respect to Attachment Styles. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12(1), 15-23.
- Bakeman, R. i Adamson, L. B. (1984). Coordinating attention to people and objects in mother-infant and peer-infant interaction. *Child Development*, 55(4), 1278–1289.
- Bartholomew, K. i Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults. A test of Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4(1), 1–103.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4(1), 1–103.
- Berk, L.E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Naklada Slap.
- Brockmann, E. N. i Anthony, W. P. (2002). Tacit knowledge and strategic decision making. *Group & Organization Management*, 27(4), 436–455.
- Cassidy, J. (1988). Child-Mother attachment and the self in Six-Year-Olds. *Child Development*, 59(1), 121-134.
- Chae, Y., Goodman, G. S. i Edelstein, R. S. (2011). Autobiographical memory development from an attachment perspective: The special role of negative events. *Advances in child development and behavior*, 40, 1-49.

- Clarke-Stewart, K. A., Malloy, L. C. i Allhusen, V. D. (2004). Verbal ability, self-control, and close relationships with parents protect children against misleading suggestions. *Applied Cognitive Psychology, 18*(8), 1037–1058.
- Crowell, J. A. i Feldman, S. S. (1988). Mothers' internal models of relationships and Children's behavioral and developmental status: A study of Mother-Child interaction. *Child Development, 59*(5), 1273-1285.
- Darling, N. i Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin, 113*(3), 487–496.
- Dauids, E. L., Roman, N. V. i Leach, L. (2015). Decision making styles: A systematic review of their associations with parenting. *Adolescent Research Review, 1*(1), 69–90.
- Day, C. (2007). Attachment and early language development: Implications for early intervention. *NHSA Dialog, 10*(3–4), 143–150.
- Del Villano, N., Cecere, C., Sapuppo, W., Sannino, A., Perrella, R., Bisogno, S. i Caviglia, G. (2014). Working Memory abilities, attachment relationships and learning process in children of primary school age: an empirical research. *Research in Psychotherapy, 17*(1), 21–32.
- Dexter, C. A. (2014). A preliminary investigation of the relationship between parenting, parent-child shared reading practices, and child development in low-income families. *Journal of Research in Childhood Education, 28*(3), 394–410.
- Ding, Y., Xu, X., Wang, Z., Li, H. i Wang, W. (2014). The relation of infant attachment to attachment and cognitive and behavioural outcomes in early childhood. *Early Human Development, 90*(9), 459–464.
- Dincer, C. i Guneyusu, S. (1997). Examining the effects of problem-solving training on the acquisition of interpersonal problem-solving skills by 5-year-old children in Turkey. *International Journal of Early Years Education, 5*(1), 37–46.

- Finocchiaro, E. (2016). Neurodevelopment and early childhood education for low-income students: an analytical literature review. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 8(2), 100-106.
- Gillath, O., Giesbrecht, B. i Shaver, P. R. (2009). Attachment, attention, and cognitive control: Attachment style and performance on general attention tasks. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45(4), 647–654.
- Glisky, E. L. (2007). Changes in Cognitive Function in Human Aging. U: D. R. Riddle (Ur.), *Brain Aging: Models, Methods, and Mechanisms* (str. 3-20). CRC Press.
- Goldstein, E. B. (2011). *Osjeti i percepcija*. Naklada Slap.
- Griggs, T. E. (2016). Attachment style as a predictor for children’s memory accuracy for negative life events. [Neobjavljeni diplomski rad]. Texas Tech University.
- Hazen, N. L. i Durrett, M. E. (1982). Relationship of security of attachment to exploration and cognitive mapping abilities in 2-year-olds. *Developmental Psychology*, 18(5), 751–759.
- Jacobsen, T., Edelstein, W. i Hofmann, V. (1994). A longitudinal study of the relation between representations of attachment in childhood and cognitive functioning in childhood and adolescence. *Developmental Psychology*, 30(1), 112–124.
- Janis, I. L. i Mann, L. (1977). *Decision making: A psychological analysis of conflict, choice and commitment*. The Free Press.
- Johnson, S. C., Dweck, C. S. i Chen, F. S. (2007). Evidence for infants’ internal working models of attachment. *Psychological Science*, 18(6), 501–502.
- Kartikasari, R. D., Sumardi, A., Ardiyanti, A. P. i Paichamnan, A. (2023). The effect of parenting patterns and parents'communication methods on children's language development. *Proceeding of International Seminar and Joint Research Universitas Muhammadiyah Jakarta*. 1(1), 164-169.

- Kirsh, S. J. i Cassidy, J. (1997). Preschoolers' attention to and memory for Attachment-Relevant information. *Child Development*, 68(6), 1143–1153.
- Knox, J. (1999). The relevance of attachment theory to a contemporary Jungian view of internal world: internal working models, implicit memory and internal objects. *Journal of Analytical Psychology*, 44, 511-530.
- Lagattuta, K. H. i Wellman, H. M. (2002). Differences in early parent-child conversations about negative versus positive emotions: Implications for the development of psychological understanding. *Developmental Psychology*, 38(4), 564–580.
- Martin, C. A. i Colbert, K. K. (1997). *Parenting a life span perspective*. The McGraw-Hill Companies.
- Matas, L., Arend, R. A. i Sroufe, L. A. (1978). Continuity of Adaptation in the Second Year: The Relationship between Quality of Attachment and Later Competence. *Child Development*, 49(3), 547–556.
- Meins, E., Fernyhough, C., Arnott, B., Vittorini, L., Turner, M., Leekam, S. R. i Parkinson, K. (2011). Individual differences in infants' joint attention behaviors with mother and a new social partner. *Infancy*, 16(6), 587–610.
- Mikulincer, M., Gillath, O. i Shaver, P. R. (2002). Activation of the attachment system in adulthood: Threat-related primes increase the accessibility of mental representations of attachment figures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(4), 881–895.
- Murray, A. D. i Yingling, J. L. (2000). Competence in language at 24 months: Relations with attachment security and home stimulation. *Journal of Genetic Psychology*, 161, 133–140.
- Neyen, J., Volpe, C. A., Selby, E. C. i Houtz, J. C. (2017). The relationships of problem solving styles to parenting styles: two studies. *Educational Research Quarterly*, 41(2), 3–24.

- O'Connor, E. i McCartney, K. (2007). Examining teacher-child relationships and achievement as part of an ecological model of development. *American Educational Research Journal*, 44(2), 340–369.
- Paavola, L., Kunnari, S. i Moilanen, I. (2005). The functions of maternal verbal responses to prelinguistic infants as predictors of early communicative and linguistic development. *First Language*, 25(2), 174–195.
- Sadeghi, S., Ayoubi, S. i Brand, S. (2022). Parenting Styles Predict Future-Oriented Cognition in Children: A Cross-Sectional Study. *Children*, 9(10), 1-12.
- Sadiq, S., Farooq, N., Mansoor, R., Shoukat, S. i Saqulain, G. (2024). Association between Parenting Style and Language Development in Children. *Pakistan Journal of Health Sciences*, 5(3), 23–28.
- Saidur Rahaman, H. M. (2014). Personality and decision making styles of university students. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 40(1), 138–144.
- Schölmerich, A., Lamb, M. E., Leyendecker, B. i Fracasso, M. P. (1997). Mother-infant teaching interactions and attachment security in Euro-American and Central-American immigrant families. *Infant Behavior & Development*, 20(2), 165–174.
- Schull, C. P., La Croix, L., Miller, S. E., Austin, K. S. i Kidd, J. K. (2021). *Early Childhood Literacy: Engaging and Empowering Emergent Readers and Writers, Birth - Age 5*. VIVA.
- Shaffer, D. R. i Kipp, K. (2014). *Developmental Psychology: Childhood and adolescence*. Wadsworth Cengage Learning.
- Thompson, R. A. (2000). The legacy of early attachments. *Child Development*, 71(1), 145–152.
- Tošić, M., Baucal, A. i Stefanović-Stanojević, T. (2013). The relationship between attachment and cognitive development. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 45(1), 42–61.

- Treffinger, D. J., Isaksen, S. G. i Stead-Dorval, K. B. (2023). *Creative problem solving*.
Routledge.
- Van IJzendoorn, M. H., Dijkstra, J. i Bus, A. G. (1995). Attachment, intelligence, and
language: A meta-analysis. *Social Development*, 4(2), 115–128.
- Yilmaz, E., Guven, G. i Sezer, T. (2016). The investigation of the relationship between
attachment styles and social problem solving skills of preschool children. *Educational
Policy and Research*, 1, 499-506.
- Zadro, P. (2016). *Promjene kognitivnih funkcija u odrasloj dobi*. [Neobjavljeni diplomski
rad]. Sveučilište u Zagrebu.
- Zarevski, P. (2001). *Psihologija pamćenja i učenja*. Naklada Slap.